

Hoog van de Toren

Stef van den Hof en Rik Visschedijk

De ontwaarding van de liefde

In deze tweede aflevering van 'Hoog van de Toren' wordt de overrepresentatie en daarmee de ontwaarding van het begrip liefde gehekeld. Met het oog op de boekenweek 2002, dat als thema 'Liefde' zal hebben, is het nu tijd voor een herwaardering.

De vraag moet zo oud zijn als de twintigste eeuw: in hoeverre zijn wij vervreemd van onszelf en de werkelijkheid, in een door technologie en massamedia beheerste samenleving? In hoeverre kunnen wij nog *werkelijk ervaren*? Een vraag waarvan onlangs nog de actualiteitswaarde werd onderstreept in de door Michel van Duyvenbode en Koert van Mensvoort gemaakte DNW-aflevering *Het bos ruikt naar shampoo*. Het onderwerp van dit betoog is de constatering dat woorden als 'liefde' en 'ik hou van jou' nog nooit zo weinig hebben betekend als nu, nog nooit zo te pas en te onpas zijn gebruikt als nu en nog nooit zo hol hebben geklonken. De kwestie is dringend, aangezien 'Liefde' het thema is van de Boekenweek 2002.

Een terugblik op de jaren zestig, en de uitwerkingen daarvan, leert dat de liefde nu met een even groot wantrouwen tegemoet moet worden getreden als God of de Waarheid. Zij werd gepropageerd als wondermiddel, als ideaal, zoals ook ooit religie en wetenschap functioneerden als universele waarheden. De laatste decennia is echter gebleken dat achter de liefde heel wat plattere mechanismen schuilgaan dan wel beweerd werd en dat de relatie tussen woord en werkelijkheid op z'n zachtst gezegd problematisch is geworden – zoals filosofie en praktijk dit reeds succesvol aangetoond hadden met betrekking tot religie en wetenschap.

Wie tegenwoordig nog gelooft in de Ware Jakob (en vertrappeld wordt onder de witte paarden) verdient het om op z'n minst meewarig te worden aangekeken. Van de vrije liefde is in de praktijk niet veel meer over dan platte seks. De liefde, zoals we die nu overwegend tegenkomen in films, literatuur, popmuziek en op TV, is meer fictie dan werkelijkheid, en voor zover zij echt bestaat is ze meer gevormd naar haar beeld dan naar een eigen essentie. We kunnen niet (meer) op eigen kracht liefde zoeken – vergelijk Adorno's thema van de cultuurindustrie die onze verlangens stuurt en manipuleert.

De liefde lijdt dus aan overrepresentatie; het is (nog) slechts een beeld waarnaar we leven. Ze is een steeds nietszeggender iets geworden, aan inflatie onderhevig – zoals geld waarvan teveel gedrukt is waardeloos wordt. (Om

maar eens een parallel te trekken: Wie zei ook alweer dat een teveel aan geschiedenis eerder als scherm dan als een brug tussen ons en het verleden komt te staan?) Vandaar dat de eindeloze stroom popliedjes, zwijmfilms, soapseries, romans en romannetjes vaak nergens over lijkt te gaan: het is allemaal zo smakeloos en kleurloos als de pulp van doorgedraaide groente. De ontwaarding van de liefde begon met de hoogdravende, opgeblazen idealen van de jaren zestig, die wel uit de bocht *moesten* vliegen, en heeft haar weg gevonden in de huidige populaire mediacultuur.

De liefde: dat is voor velen het terrein van gevoel, van emotie en van geloof – een soort laatste metafysica. Een laatste overeind staande pijler waarlangs wij nog naar de hemel durven te kijken, waaromheen wanhopige tieners en smachtende huisvrouwen dankbaar hun armen slaan. Maar hoe plat de praktijk is kunnen we zien bij *Seks voor de Buch*. Menno's programma is de ultieme manifestatie van wat cultuurcriticus Herb Bermann noemde de 'houdbaar geworden avant-garde'. Geen hond zal zijn wenkbrauwen meer optrekken van het sadomasochisme van Velvet Undergrounds confronterende 'Venus in Furs', dat nu na elfen komt bovendrijven als mainstream televisie.

Het wordt ons tegenwoordig al bijna van kinds af aan aangeleerd – door pedagogen als Britney Spears, de Spice Girls en Is ook schitterend – hoe fantastisch het wel niet is om verliefd te zijn, en hoe rampzalig het is als liefde niet beantwoord wordt. En wie niet verliefd is hoort er gewoon niet bij. Zo is liefde een frame geworden, dat maakt dat we overal om ons heen liefde zien en dat we, daar waar we haar verliezen, haar zo snel mogelijk weer terug willen vinden. Het werkt als een opium: verslavend, bevredigend, maar vooral frustrerend; vergelijkbaar met Lacans ideologie van de romance.

Maar herhaling maakt betekenisloos. Wat nu uitgedragen wordt als liefde en liefdesspel is vooral een zich blindstaren op ideaalbeelden, clichés en vaste patronen. Voor degenen die het onwaarachtige karakter van deze liefde aanvoelen, kan zij als thema voor romans en films et cetera onmogelijk (meer) op eigen benen staan, tenzij als onderwerp van kritiek. Vandaar dat de genadeloze Houellebecq hen meer fascineert dan de oververhitte Zuid-Amerikaan Marquez; vandaar liever de bijtende André Manuel dan het gedwee en gebagger van De Kast. Het was dus even schrikken toen het thema van de Boekenweek 2002 bekend werd gemaakt, maar het zou wel eens een onverwachts geslaagde week kunnen worden als de gelegenheid aangegrepen wordt om de bezem uit het stof te halen en de liefde van wat laagjes overbodige make-up te ontdoen. Dit is alvast een begin.

Reageren? Kijk op www.groniek.nl